



## OSLO TINGRETT

### **DOM**

---

**Avsagt:** 26. juni 2015 i Oslo tingrett,  
26.06.2015

**Saksnr.:** 14-125062TVI-OTIR/08

**Dommer:** Tingrettsdommer Per Gammelgård

**Saken gjelder:** Brudd på EMK artikkel 6 § 1, krav om erstatning og oppreisning

---

Ove Martin Kolnes  
Steinar Kolnes  
Arne Helvig  
Solar Harvest Holdig AS  
Solar Harvest Ltd. Ghana

**mot**

Staten Norge

Advokat Marius Kjelstrup Emberland

---

## DOM

Saken gjelder påstått brudd på Den europeiske menneskerettighetskonvensjonen (EMK) artikkel 6 nr. 1, samt krav om erstatning og oppreisning.

### I Fremstilling av saken

To av de tre personlige saksøkerne, Steinar Kolnes og Arne Helvig, samt Finn Byberg, etablerte i 2007 selskapet Biofuel AS (Biofuel). Biofuel eide selskapene Biofuel Africa AS og Biofuel Africa Limited. Selskapene var i 2008 involvert i et prosjekt i Ghana for dyrking av planten jatropa for produksjon av planteolje til bruk i biodiesel. Saksøkeren Ove Martin Kolnes arbeidet etter det opplyste for Biofuel i en periode.

Statoil New Energy AS (Statoil) inngikk i slutten av 2008 en intensjonsavtale med Biofuel om fremtidig kapitalinnskudd og erverv av aksjer i Biofuel på visse vilkår. Høsten 2008 kom etter det opplyste Johan Fredrik Dahle inn som daglig leder i selskapet og Jan Reinås som styreleder. Et av vilkårene for Statoils investering var ifølge avtalen gjennomføring av en såkalt Integrity Due Diligence (IDD). Statoil engasjerte et britisk detektivbyrå til å bistå i dette arbeidet. Det ble avgitt en foreløpig IDD-rapport 17.12.08 til Statoils enhet for etikk og korrupsjon. I et møte med Biofuel 30.01.09 fremla representanter for Statoil et sladdet sitat fra IDD-rapporten, kalt "*Quote A*". Sitatet inneholdt informasjon om at en ikke navngitt person ble betalt for å innhente ghanesiske myndigheters tillatelse til å gjennomføre det ovennevnte jatropa-prosjektet, herunder oppnå erverv av rettigheter til landarealer.

Statoil besluttet 04.02.09 ikke å investere i Biofuel. First Securities, som var engasjert for å innhente investorer, varslet at selskapet ville trekke seg som tilrettelegger for kapitalutvidelsen dersom ikke korrupsjonsmistanken ble sjekket ut.

Mot slutten av februar 2009 kom det flere oppslag i Stavanger Aftenblad, der det ble omtalt at Statoil hadde trukket seg fra samarbeidet med Biofuel. Det ble tatt opp om dette skyldtes at det var mistanke om at selskapet eller representanter for dette hadde vært involvert i korrupsjon i Ghana.

Biofuel meldte 13.03.09 oppbud, og selskapet ble tatt under konkursbehandling. Helvig og Steinar Kolnes kjøpte innmaten i boet, herunder de i datterselskapene, som i dag heter Solar Harvest Holding AS og Solar Harvest Ltd. Disse er også saksøkere. Etter det opplyste anmeldte saksøkerne Statoil for ærekrenkelse samme dag. Anmeldelsen ble henlagt 03.04.09.

Ved stevning innkommet Stavanger tingrett 24.11.09 reiste Steinar Kolnes, Finn Byberg, Arne Helvig og Ove Martin Kolnes privat straffesak mot Statoil med krav om

mortifikasjon av Quote A og oppreisningserstatning. Biofuel Africa og Biofuel Africa Ltd. sluttet seg til søksmålet under saksforberedelsen. Statoil innga tilsvar, og gjorde prinsipalt gjeldende at søksmålet måtte avvises, subsidiært at selskapet måtte frifinnes.

Ved Stavanger tingrett ble saken først fordelt til tingrettsdommer Audun Stornes. Etter det opplyste trakk han seg fra saken på grunn av sitt kjennskap til saksøkernes prosessfullmektig, advokat Hege Ersdal. Saken ble deretter overført til tingrettsdommer Richard Saue i mai 2010. Han avholdt saksforberedende møte 22.06.10 for behandling av avvisningsspørsmålet, samt enkelte andre spørsmål.

Stavanger tingrett v/Saue avsa 10.09.10 kjennelse om avvisning av saken, idet retten ikke fant at noen av saksøkerne kunne anses som fornærmet i saken. Etter anke fra saksøkerne ble avgjørelsen omgjort av Gulating lagmannsrett ved kjennelse av 25.02.11. Saksøktes anke over denne kjennelsen ble forkastet av Høyesteretts ankeutvalg ved kjennelse av 27.05.11.

Det ble 04.07.11 sendt brev om beramning av hovedforhandling i saken til 06.02.12.

I et dommermøte ved Stavanger tingrett 08.11.11 behandlet man spørsmålet om ivaretagelse av saksporteføljene for fire dommere som våren 2012 ville være opptatt med to store saker. Richard Saue var en de fire dommerne, og det ble besluttet at dommerfullmektig Lars Ole Sikkeland skulle håndtere Saues portefølje, herunder saksbehandling og avvikling. Det ble ikke gjort noe unntak i så måte for den private straffesaken mot Statoil.

Sommeren og høsten 2011 verserte det andre prosessuelle spørsmål i saken. Saksøkerne begjærte bevisstilgang til den såkalte IDD-rapporten (Integrity Due Diligence report), hvilket Statoil nektet, blant annet under henvisning til at denne dokumentasjonen var uten bevismessig betydning i saken. Saksøkerne begrunnet begjæringen nærmere innen den av retten fastsatte frist, 19.08.11. Av begjæringen fremgår at dersom Statoil ikke etterkom begjæringen om fremleggelse av IDD-rapporten, ble det begjært rettslig avhør av Michael Price i Statoil, for at han skulle forklare seg om kilden til Quote A og identiteten til Company X. Statoil begjærte på sin side bevisavskjæring hva angikk saksøkernes vitneliste, idet ikke alle kunne ses å være relevante.

Ved brev av 23.12.11 besluttet Sikkeland ikke å etterkomme begjæringen om utlevering av IDD-rapporten, idet den ikke kunne ses å belyse de krav saksøkerne hadde fremmet. Retten fant videre at ikke alle de påberopte vitner var nødvendige, og ga saksøkerne frist med å presisere hvilke vitner som var hensiktsmessige og nødvendige. Under henvisning til saksøkernes prosesskriv av 22.12.11 fant Sikkeland enn videre at det på daværende tidspunkt ikke var grunn til å utsette hovedforhandlingen, berammet til 06.02.12. Begjæringen om bevisopptak omhandles ikke i beslutningen. For øvrig legges til grunn at

det var ved beslutningen av 23.12.11 partene ble kjent med at det var foretatt dommerskifte i saken.

Sikkelands beslutning om ikke å etterkomme begjæringen om fremleggelse av IDD-rapporten ble anket. Saksøkernes prosessfullmektig begjærte 13.01.12 nok en gang hovedforhandlingen utsatt, under henvisning til anken. Statoil motsatte seg utsettelse, men retten besluttet avlysning av den berammede hovedforhandlingen. Ny hovedforhandling ble berammet til 21. – 24.01.13, jf. berammingsbrev av 11.09.12.

Ved kjennelse av 15.05.12 ble saksøkernes anke forkastet av Gulating lagmannsrett. Foruten begjæringen om bevisfremleggelse ble det i anken også anført at dommerfullmektig Sikkeland var inhabil. Det ble i så måte vist til hans ansettelsesforhold i advokatfirmaet Hjort, som han hadde permisjon fra, og at Hjort hadde hatt flere betydelige oppdrag for Statoil. Saksøkerne mente derfor at det forelå særegne omstendigheter skikket til å svekke tilliten til hans uhildethet, jf. domstoloven § 108. Lagmannsretten var enstemmig av den oppfatning at Sikkelands ansettelsesforhold ikke medførte inhabilitet. Det ble for øvrig i anken også anført at det forelå saksbehandlingsfeil ved at tingretten ikke hadde behandlet alle de krav som saksøkerne opprinnelig hadde fremsatt i sin begjæring. Det dreide seg om begjæring om bevisopptak av Michael Price i Statoils enhet for etikk og korrupsjon, og det gjaldt oppgivelse av identiteten til kilden bak Quote A, og til et selskap kalt "Company X". Da tingrettens beslutning av 23.12.11 ikke omhandlet disse kravene, la lagmannsretten til grunn at tingretten ennå ikke hadde tatt stilling til disse. I prosesskriv av 08.06.12 gjentok saksøkerne kravet om at Statoil ble pålagt å oppgi kilden til Quote A og identiteten til Company X, ved rettslig avhør av Michael Price.

Den videre anken til Høyesterett over lagmannsrettens kjennelse av 15.05.12 ble forkastet 06.07.12. Førstvoterende i Høyesterett var Bergljot Webster, som Sikkeland hadde jobbet for i sin tid i advokatfirmaet Hjort.

I brev av 13.08.12 til saksøkernes prosessfullmektig ba dommerfullmektig Sikkeland, med henvisning til Høyesteretts kjennelse, opplyst hvorvidt blant annet begjæringen om bevisopptak ble opprettholdt. Ved prosesskriv av 03.09.12 opplyste saksøkernes prosessfullmektig at begjæringen om bevisopptak forut for hovedforhandlingen ble frafalt, ettersom Statoil i prosesskriv av 22.06.12 hadde bekreftet at Price hadde møteplikt.

Dommerfullmektig Sikkeland var i kontakt med Statoil v/direktør Catherine Støle i juridisk avdeling i februar/mars 2012 i anledning av at Statoil 15.02.12 annonserte flere ledige stillinger som advokat. De hadde etter det opplyste en samtale om Sikkelands bakgrunn, men Sikkeland søkte ikke på stillingene, angivelig fordi det ikke var aktuelt for ham å tiltre før den kommende høsten, hvilket ikke var et aktuelt tidsperspektiv for Statoil. Ifølge egen forklaring undersøkte, og søkte, Sikkeland andre stillinger både før og i tiden som fulgte. Han var i ferd med å takke ja til ansettelse i firmaet Talisman Energy AS i henhold til

tilbud av 21.06.12, men så ble han kontaktet av Støle i Statoil, som var interessert i å tilby ham jobb. Etter intervju, innsending av CV og karakterutskrifter, og kontakt med de oppgitte referansene, ble det skrevet ansettelseskontrakt, datert 04.07.12. Ansettelsen gjaldt i henhold til tilbudet av samme dag stilling som "*legal counsel legal*" i enheten "*Leg Corporate Legal*". Ifølge Sikkeland skrev han under noen dager senere, trolig rundt 10.07.12. Hans referanser var for øvrig sorenskriver Helge Bjørnestad og høyesterettsdommer Bergljot Webster.

Sikkeland hadde etter det opplyste pappapermisjon og ferie i tidsrommet 23.06. – 10.08.12. Da han kom tilbake, kontaktet han tingrettsdommer Saue med opplysningen om at han var blitt ansatt i Statoil. Han tok opp spørsmålet om den videre behandlingen av mortifikasjonssaken mellom saksøkerne og Statoil. Sikkeland og Saue ble enige om å etablere en "postmannsordning", hvoretter Sikkeland skulle beholde saken, men ikke treffe noen materielle avgjørelser. Det syntes da på det rene at Saue ville ha hovedforhandlingen ettersom hans arbeid med den såkalte Acta-saken skulle avsluttes i løpet av høsten 2012, og ny hovedforhandling ennå ikke var berammet. Som ovenfor nevnt ble den imidlertid berammet ikke lang tid senere, ved berammingsbrev av 11.09.12. Det er for øvrig også reflektert i det ovenfor omtalte brevet av 13.08.12 at ny hovedforhandling ikke var berammet på tidspunktet for etableringen av Sikkelands og Saues postmannsordning. Sikkelands ansettelsesforhold i Statoil og postmannsordningen er for øvrig ikke omtalt i det nevnte brevet. Postmannsordningen ble heller ikke tatt opp med sorenskriver Bjørnestad. Av andre handlinger under denne ordningen nevnes at Sikkeland 15.10.12 sendte en forespørsel til partenes prosessfullmektiger om eventuelle kommentarer til en uttrukket meddommers spørsmål om egen habilitet på grunn av hyppig arbeidsmessig kontakt med Statoil.

Saksøkerne fremmet 18.10.12 begjæring om bevissikring til Stavanger tingrett. Begjæringen gjaldt bevissikring utenfor rettsak i medhold av tvisteloven kapittel 28. Saksøkt i begjæringen var Statoil, og den gjaldt sikring av den omtalte IDD-rapporten, utarbeidet av det ukjente Company X, og som inneholdt sitatet Quote A. Det er i begjæringen opplyst at spørsmålet om fremleggelse av IDD-rapporten i forbindelse med den private straffesaken var endelig avslått ved Høyesteretts ankeutvalgs kjennelse av 06.07.12. Det er anført at saksøkerne vurderer å ta ut sivilt søksmål med krav om erstatning etter fremsettelsen av anklagene om korrupsjon, og at dette dannet bakgrunnen for begjæringen om bevissikring. Da begjæringen kom inn til Stavanger tingrett, ble den først gitt dokumentnummer i den allerede verserende private straffesaken. I domstolenes saksbehandlingssystem, Lovisa, gjorde Sikkeland 24.10.12 et notat til Saue, der han skrev "*Denne må nok du ta..*" Begjæringen ble 29.10.12 tatt ut av den private straffesaken, og opprettet som egen sak, som ble tildelt Saue.

Dommerfullmektig Sikkeland sa opp sin jobb i Stavanger tingrett 25.09.12, og sluttet 09.11.12, for så å begynne i Statoil noen få dager senere. Saken ble så tilbakeført

tingrettsdommer Richard Saue, som omtrent på samme tid avsa dom i den saken (Acta-saken) som hadde foranlediget Sikkelands bestyrelse av hans saksportefølje.

Saue avsa 21.11.12 kjennelse om at den ovenfor nevnte meddommeren skulle vike sete. Han avsa 22.12.12 kjennelse om at tre av saksøkernes påberopte vitner ikke skulle tillates ført. Denne kjennelsen ble ikke anket.

Hovedforhandlingen i mortifikasjonssaken ble avviklet 21. – 24.01.13 under tingrettsdommer Saues ledelse. Dom i saken ble avsagt 08.02.13, der Statoil ble frifunnet, både hva gjaldt kravet om mortifikasjon av utsagnet i Quote A og hva gjaldt kravet om erstatning.

I e-post av 28.02.13 til tingrettsdommer Saue, skrev saksøkernes prosessfullmektig, advokat Hege B. Ersdal:

Det vises til hovedforhandling gjennomført 21. – 24. januar samt mottatt dom i saken. Dommens resultat og begrunnelse har ingen betydning for eller sammenheng med denne henvendelsen.

I etterkant av saken føler jeg et behov for å ta kontakt med deg i egenskap av rettens administrator. Bakgrunnen for dette er at jeg i løpet av min advokatkarriere på 16-17 år har prosedert mye for alle instanser, men har aldri tidligere erfart å bli behandlet slik jeg ble i denne saken. Slik jeg ser det var det en gjennomgående forskjell i behandlingen av meg og motpartens prosessfullmektig i min disfavør. Jeg opplevde videre en aggressivitet og intensitet i angrep på mine innlegg som jeg aldri tidligere har erfart. Jeg mener spørsmålene gikk langt utover spørsmål til klargjøring av anførsler men var formulert og presentert som kritikk og innsigelse til argumentasjonen og pakket inn i en negativ og lite vennligsinnet form.

Som prosedyreadvokat mener jeg å være "romslig", lite nærtagende og forberedt på det meste, men denne behandlingen var av en slik karakter at jeg har behov for å ta dette opp med deg. Jeg er (heldigvis) en erfaren prosedyreadvokat som er vant til temperatur og tøft klima i retten, men annerledes enn i andre saker oppfattet jeg dette tidvis som et angrep på min person og min rolle som advokat for saksøkerne.

I tiden etter hovedforhandlingen har jeg tenkt gjennom hva som kan være bakgrunnen for din håndtering av saken og av meg som advokat. Jeg stiller meg spørsmål om hvorfor jeg ble behandlet slik, om jeg har gjort noe galt eller om det var et utslag av hvordan du vurderte saken anlagt av mine klienter som jeg var prosessfullmektig for. For å kunne legge dette bak meg og trekke erfaring av det, setter jeg stor pris på om du kan gi meg en tilbakemelding som hjelper meg videre i disse tankene.

I et foreløpig svar av 01.03.13 ga Saue uttrykk for at han ville være den første til å beklage at han i sin interesse for å få klarlagt og prøvet saksøkernes prosessstandpunkter under hovedforhandlingen hadde støtt henne. "Det har slett ikke vært min intensjon".

Retten hitsetter deler av Saues utfyllende svar av 08.03.13 til advokat Ersdal:

Som fremhevet i min e-post 1. mars, har det aldri vært min intensjon å angripe din person, eller å diskreditere deg foran dine klienter. Det har jeg aldri hatt noen foranledning til å gjøre. At du forstås å ha opplevd situasjonen slik må jeg for egen del ta til etterretning og ta med meg som et erfaringsgrunnlag i kontakten med prosessfullmektigene under hovedforhandlingen i fremtidige saker.

Jeg mener selv at jeg bare stiller spørsmål for å oppnå klargjøring eller presisering av det som anføres om faktum og rettsregler av prosessfullmektigene. Jeg vil også om nødvendig stille spørsmål til prosessfullmektigene om hvor langt til tilbudte beviser rekker i forhold til et anført faktisk grunnlag, eller om rekkevidden av den påberopte rettsregelen opp mot det anførte faktum. Jeg vil til tider også stille spørsmål til prosessfullmektigen om hvordan resultatet anføres å bli om retten bare et stykke på vei legger til grunn et anført faktum, eventuelt legger til grunn et faktum som motparten har anført. I forhold til et anført rettslig grunnlag vil jeg om nødvendig også be om prosessfullmektigens uttalelse om hvordan den rettsnormen som anføres i den foreliggende sak kan tenkes å passe på et alternativt faktum. Dette siste for å søke å få et inntrykk der og da av den generelle godheten av den rettsnormen som anføres i forhold til det påberopte faktum i den saken som står til behandling.

Hvor mye jeg spør og hvor aktiv jeg er vil i det store og hele bero på hva prosessfullmektigen anfører, og de umiddelbare spørsmål som prosessfullmektigens innlegg foranlediger og presisjonsnivået og dybden i de svar som gis på mine spørsmål.

---

Jeg opplever til tider at prosessfullmektiger er utydelige, vegrer seg for å besvare spørsmål, eller er helt uforberedt på spørsmål fra retten, hvor dette antakelig skyldes hvordan vedkommende advokat ser sin egen rolle under rettergangen, og derfor blir overrasket eller avkledd når dommeren i retten setter anført faktum eller juss under et visst kritisk lys. Jeg ser her bort fra den særlige rolle forsvareren har i en straffesak. Jeg vet ikke, men din uttalelse om at "*spørsmålene gikk langt utover spørsmål til klargjøring av anførsler men var formulert og presentert som kritikk og innsigelse til argumentasjonen [...]*", kan tyde på at vi kan ha en forskjellig forståelse av dommerrollen, og av hvilke krav dommeren med rimelighet kan stille til prosessfullmektigene under rettergangen.

---

Retten har et ansvar for at det rettssøkende publikum skal føle seg ivaretatt under rettergangen. Det er på det rene at der retten har langt flere spørsmål til den ene siden enn til den andre siden, kan lede til at det oppstår inntrykk av at retten er forutinntatt, har sympatien for den ene siden, eller ikke liker prosessfullmektigen. Som dommer tar jeg partenes

argumenter på alvor. Jeg kan derfor ikke unnlate å reise spørsmål til en prosessfullmektig ved det som anføres, bare fordi jeg ikke kan være sikker på at jeg har tilsvarende mengde spørsmål til den andre siden.

Jeg konstaterer at du skriver at mine spørsmål til deg som prosessfullmektig "*var pakket inn i en negativ og lite vennligsinnet form*". Det er din opplevelse av min prosessledelse, og jeg kan ikke motsi denne, selv om mine intensjoner ikke var slik, og min egen opplevelse av situasjonen var en annen.

Det er ikke ofte dommere får direkte tilbakemeldinger fra prosessfullmektiger om sin prosessledelse. Jeg takker for at du ga uttrykk for din oppfatning av meg direkte, og jeg håper du opplever at jeg har tatt deg og din henvendelse på alvor. Vi kan alle bli bedre i utøvelsen av våre fag – også dommere, også jeg.

Saksøkerne anket dommen. Gulating lagmannsrett avsa 14.05.13 formell beslutning om å nekte anken fremmet, i medhold av straffeprosessloven § 321 annet ledd hva angikk den straffeprosessuelle siden av saken, og i medhold av tvisteloven § 29-13 annet ledd hva angikk det sivilrettslige erstatningskravet.

Nektelsen av å fremme anken ble anket til Høyesteretts ankeutvalg, som ved kjennelse av 09.09.13 forkastet den straffeprosessuelle delen av anken. Den sivilprosessuelle delen av anken ble samme dag besluttet nektet fremmet.

Når det gjelder den ovenfor nevnte begjæringen om bevissikring i medhold av tvisteloven, avsa tingretten v/Saue 24.05.13 kjennelse om at begjæringen ikke ble tatt til følge. Avgjørelsen ble ikke påanket.

Ifølge saksøkerne ble de i juni 2013 ved en tilfeldighet klar over at Sikkeland var blitt ansatt i Statoil med tiltredelse i november 2012. Saksøkerne kontaktet Sikkeland og Stavanger tingrett, og fikk bekreftet at også Saue kjente til ansettelsen høsten 2012.

Ved brev av 03.11.13 innga saksøkerne klage til Tilsynsutvalget for dommere. Etter innhenting av uttalelser traff Tilsynsutvalget 04.06.14 følgende vedtak:

1. Klagen avvises for så vidt gjelder tingrettsdommer Richard Saues administrering av saken under saksforberedelsen og under hovedforhandlingen.
2. Det foreligger for øvrig ikke grunnlag for anvendelse av disiplinærtiltak overfor tingrettsdommer Richard Saue.
3. Tidligere dommerfullmektig Lars Ole Sikkeland gis kritikk for å ha opptrådt i strid med god dommerskikk.
4. Det foreligger ikke grunnlag for anvendelse av disiplinærtiltak overfor sorenskriver Helge Bjørnestad.



Etter Tilsynsutvalgets vedtak sendte fungerende sorenskriver 03.07.14 følgende e-post til dommerne og dommerfullmektigene ved Stavanger tingrett:

Jeg viser til avgjørelse av Tilsynsutvalget for dommere i sak 80/13 som angår habilitetsproblemstilling relatert til overgangen fra dommerfullmektigstilling til eksternt ansettelsesforhold. Problemstillinger av denne art er parallelle også for så vidt gjelder en dommers overgang fra dommerembete til stilling utenfor domstolen. Det har vært praktisert åpenhet mellom ledelsen og dommerne/dommerfullmektigene i slike situasjoner som har gjort at dette ikke har skapt habilitetsproblemer. Vi legger til grunn at denne åpne dialogen fortsetter, men vil på bakgrunn av uttalelser i tilsynsutvalgets avgjørelse presisere følgende:

En dommer/dommerfullmektig som innleder dialog om ansettelse i stilling utenfor domstolen, må straks ta dette opp med sorenskriver. Dersom det ut fra en habilitetsvurdering finnes påkrevd vil ledelsen foreta nødvendige saksbytter. Ledelsen erkjenner at spørsmålet om når en i prosessen vedrørende et eksternt ansettelsesforhold er kommet til det stadiet at en bør informere sorenskriver, kan by på vanskelige avveininger. Det er imidlertid viktig at en på dette området utviser forsiktighet og heller kommer til ledelsen en gang for mye enn en gang for lite. Ledelsen vil da få anledning til å foreta de tiltak som gjør at en er på rett side av habilitetsgrensen, og henvendelsene vil selvsagt bli behandlet med den nødvendige diskresjon.

Avslutningsvis presiseres at det ovennevnte ikke rokker ved det grunnleggende prinsipp, nemlig at den enkelte dommer/dommerfullmektig til enhver tid selv evaluerer egen habilitet og bringer relevant informasjon til ledelsen slik at nødvendige tiltak kan iverksettes.

Ved stevning innkommet Oslo tingrett 04.08.14 har saksøkerne som tatt ut søksmål mot Staten med påstand om dom for at Staten overfor saksøkerne har forsømt sine plikter etter artikkel 6 § 1 i EMK, samt krav om erstatning både for økonomisk tap og oppreisning. Saksøkerne innga 18.11.14 en korrigering av stevningen.

Ved tilsvar av 27.10.14 tok Staten til motmæle og påsto avvisning av påstanden om fastsettelsesdom for krenking av EMK artikkel 6, subsidiært frifinnelse. Saksøkte påsto seg for øvrig også frifunnet hva angår de øvrige av saksøkernes krav.

Planmøte, avholdt som fjernmøte, jf. tvisteloven § 9-4, ble holdt 12.12.14.

Hovedforhandling ble avholdt 09. – 12.06.15. De personlige saksøkerne møtte, og prosederte sin sak selv. Saksøkte v/prosessfullmektig møtte, samt førstekonsulent i Justis- og beredskapsdepartementet, Martin Tvedt, i medhold av tvisteloven § 24-6 annet ledd. Til stede var dessuten Håkon Bergsjø hos Regjeringsadvokaten. Retten mottok forklaringer fra saksøkerne Steinar Kolnes og Arne Helvig, og fra 7 vitner, hvorav 2 pr. skype. Det ble foretatt dokumentasjon slik det fremgår av rettsboken.

## II Saksøkernes påstandsgrunnlag

Saksøkerne har nedlagt slik påstand:

1. Staten har overfor saksøkerne forsømt sine plikter etter Artikkel 6 § 1 i Den europeiske menneskerettighetskonvensjon.
2. Saksøkerne blir erstattet sitt økonomiske tap på kroner 2 828 753,60.
3. De personlige saksøkere tilkjennes ikke-økonomisk erstatning (tort og svie) oppad begrenset til kroner 260 000 til hver av de personlige saksøkere.
4. Saksøkerne tilkjennes saksomkostninger i denne sak.

Saksøkerne har i det vesentlige anført at EMK Artikkel 6 nr. 1 gir anvisning på at enhver har rett til en rettfærdig rettergang ved en uavhengig og upartisk domstol. Det anføres at dette er et minstemål som enhver borger i sitt møte med domstolene skal kunne forvente er oppfylt. Manglende oppfyllelse av dette representerer et brudd på EMK. Det innebærer også et brudd på norske rettsregler om upartiskhet og kontradiksjon. Det anføres at både Saue og Sikkeland var inhabile, og at så vel EMK artikkel 6 som nasjonal rett således er brutt ved deres handlemåte i saken.

Hva angår Sikkelands inhabilitet, oppsto denne ved at han unnlot å vike sete da han ble ansatt i Statoil. I utgangspunktet burde han sagt fra seg saken allerede i februar 2012, før han kontaktet Statoil i anledning den utlagte stillingsannonsen. At han i hvert fall skulle veket sete som inhabil da han ble ansatt i Statoil, bekreftes av den såkalte "postmannsavtalen". Det vises også til sorenskriver Bjørnestads vitneprov i saken, der han ga klart uttrykk for at han umiddelbart ville overført saken til en annen dommer, hadde spørsmålet blitt forelagt ham. Det vises dessuten til uttalelsene og vedtaket fra Tilsynsutvalget for dommere. Det anføres at Sikkeland hadde en plikt til å informere saksøkerne om sitt ansettelsesforhold og postmannsordningen, jf. domstoloven § 113. Denne bestemmelsen må gjelde også under forberedelsen av en sak.

Det kan for øvrig spørres om Sikkeland, som dommerfullmektig uten fast ansettelse, allerede i utgangspunktet burde vært avskåret fra å ha befatning med saken. Det var meningen at han skulle pådømme saken da hovedforhandling var berammet til 06.02.12. Han risikerte å bli uglesett av potensielle fremtidige arbeidsgivere dersom han hadde truffet en avgjørelse som gikk Statoil imot.

Når det gjelder tingrettsdommer Saue, anføres at det også var et brudd på EMK artikkel 6 nr. 1 at han administrerte hovedforhandlingen mellom saksøkerne og Statoil. Han opptrådte forutinntatt i det saksforberedende møtet for behandling av avvisningsspørsmålet. Han avviste saken. Han veiledet Sikkeland, og må ta hovedansvaret for postmannsordningen. Han informerte ikke partene. Sikkelands og Saues samarbeid, herunder sistnevntes veiledning av Sikkeland, var egnet til at Sikkelands inhabilitet smittet over på Saue. Det forelå følgelig "*særegne omstendigheter ... skikket til å svekke tilliten til*

*hans uhildetheit*". Hans opptreden under hovedforhandlingen viser også at han var forutinntatt og inhabil. Det vises til advokat Ersdals uttalelser til Saue selv, til Tilsynsutvalget og i retten. I dommen underslo han forhold som fremkom ved vitneforklaringer i hovedforhandlingen.

Det kan enn videre med rimelighet også reises innsigelse mot høyesterettsdommer Bergljot Websters habilitet, jf. hennes medvirkning til den endelige avgjørelse av Sikkelands beslutning av 23.12.11, sammenholdt med det tidligere nære kollegiale forhold hun hadde hatt til Sikkeland den gang de begge arbeidet i advokatfirmaet Hjort.

Det anføres at det foreligger rettslig interesse i å få spørsmålet om konvensjonsbrudd avgjort. Man kan ikke bringe saken direkte inn for menneskerettighetsdomstolen (EMD) uten å ha uttømt de nasjonale rettsmidler. Dessuten vil fastsettelse av konvensjonsbrudd også være et moment i erstatningsutmålingen ved siden av det regulære ansvarsgrunnlag. Det anføres at også rettspraksis gir grunnlag for å hevde at det kan reises fastsettelsessøksmål med krav om dom for at det foreligger brudd på en inkorporert menneskerettskonvensjon.

Når det gjelder erstatningskravene, vises i utgangspunktet til skadeserstatningsloven § 2-1 nr. 1 første punktum, hvoretter arbeidsgiver svarer for skade som voldes forsettlig eller uaktsomt under arbeidstakers utføring av arbeid for arbeidsgiver, Videre vises til tvisteloven § 20-12 første ledd, der det slås fast at en part som er påført sakskostnader på grunn av feil ved rettens behandling av saken, kan kreve tapet erstattet. Det vises til at feilen ubetinget skal tillegges virkning etter § 29-21 annet ledd bokstav b, det vil si når retten ikke er lovlig sammensatt.

Hva angår kravet om oppreisning, vises til at vilkårene i skadeserstatningsloven § 3-5 bokstav b, jf. kriteriet "*tilføyd krenking*.." er oppfylt. Videre vises til EMK artiklene 13 og 41.

Det anføres at kravet om årsakssammenheng er oppfylt. Den skadevoldende handling var å etablere en "postmannsordning" uten at dette ble gjort kjent for partene. Hadde saksøkerne blitt informert om Sikkelands ansettelsesforhold hos motparten, ville det blitt krevet at han skulle vike sete. Uten postmannsordningen ville da en helt ny dommer fått saken til behandling. Da ville det blitt en helt ny bevisvurdering og en annen behandling av saken. Hadde saksøkerne på den annen side vært klar over at saken skulle behandles videre av Sikkeland etter at han ble ansatt i Statoil, ville man ikke forfulgt saken videre. Man ville ikke brukt penger på en slik urettferdig prosess. Den foreliggende årsakssammenhengen må derfor kunne ut i et krav om at saksøkerne skal nullstilles hva angår kostnadene forbundet med å forfølge saken slik de gjorde, uvitende om at en inhabil dommer behandlet saken.

Saksøktes anførsel om at en eventuell skade ble reparert ved lagmannsrettens behandling, bestrides. Anken ble nektet fremmet av Gulating lagmannsrett. Det ble ingen ny bevisvurdering, og man fikk følgelig ingen ny hovedforhandling med overprøving av de faktiske forhold. Heller ikke Høyesteretts etterfølgende behandling reparerte den skade som var skjedd ved tingrettens behandling.

Det anføres at Sikkeland og Saue opptrådte grovt uaktsomt ved å la Sikkeland fortsette som saksforberedende dommer etter at han var blitt ansatt i Statoil. Etableringen av postmannsordningen kan ikke medføre et annet syn på spørsmålet om uaktsom opptreden. Ordningen viser at de var klar over at Sikkeland egentlig var inhabil, men de valgte forsettlig å la ham fortsette som saksforberedende dommer. De unnlot dessuten bevisst å informere saksøkerne, vel vitende om at disse ikke ville akseptert en slik ordning. Dette må anses som sterkt klanderverdig, uansett motiv. Spørsmålet om grov uaktsomhet som vilkår for oppreisning anføres også å være oppfylt. Om utmålingen av oppreisningserstatningen vises til EMD-dommen Sigurdsson vs Iceland.

Når det gjelder fristen for å fremsette erstatningskrav i tvisteloven § 20-12 tredje ledd, anføres at denne er overholdt, under henvisning til at det må være nærværende sak om krav om fastsettelse av brudd på EMK som må være avgjørende. I dette tilfellet blir disse kravene behandlet samtidig. Uansett anføres at bestemmelsene om arbeidsgiveransvaret i skadeserstatningsloven § 2-1 må komme til anvendelse.

### **III Saksøktes påstandsgrunnlag**

Saksøkte har nedlagt slik påstand:

1. Prinsipalt: Kravet om fastsettelsesdom for krenkelse av EMK ertikkel 6 avvises.
2. Subsidiært: Staten v/Justis- og beredskapsdepartementet frifinnes.
3. Staten v/Justis- og beredskapsdepartementet tilkjennes sakskostnader.

Når det gjelder påstanden om avvisning av kravet om fastsettelsesdom, anføres at det ikke foreligger et reelt behov for å få avgjort at det foreligger krenkelse av EMK, jf. tvisteloven § 1-3 annet ledd. Det vises til at det er de samme forhold som danner grunnlag for kravene om erstatning og oppreisning, og da er det ikke behov for en egen fastsettelsesdom.

Subsidiært anføres at det ikke foreligger noen krenkelse av EMK artikkel 6 nr. 1. Når det gjelder Sikkelands forhold, vises det til at han ikke avgjorde saken mellom Biofuel og Statoil. Han traff kun beslutninger som ikke hadde med realiteten å gjøre, og som var uten avgjørende betydning for dommen. Sikkeland ble kritisert av Tilsynsutvalget for dommere, men utvalget sa intet om forholdet til domstolloven § 108. EMK krever at det foreligger objektive grunner for frykt for at domstolen var partisk. Med "*upartisk domstol*" må forstås den rett som avgjorde Biofuel-saken. Sikkeland var ikke del av denne.

Hva angår Saue, bestrides saksøkernes anførsel om at inhabilitet hos Sikkeland skal ha smittet over på Saue. Det var ikke noe nært personlig forhold mellom de to. Domstolloven § 109 gjelder dommerfullmektigens habilitet hvor den foresatte dommeren er inhabil. Regelen gjelder ikke den motsatte vei. Dessuten anføres at Sikkeland ikke var inhabil etter domstolloven § 108. Hans avgjørelser var heller ikke av en slik betydning at de påvirket utfallet av saken.

Videre bestrides at Saues avvisningskjennelse av 10.09.10 gjorde ham partisk. Et slikt forhold skaper i seg selv intet problem med hensyn til EMK artikkel 6. En slik tidligere befatning med saken som her er som sådan ingen "*særegen omstendighet*" etter domstolloven § 108.

Heller ikke Saues prosessledelse under hovedforhandlingen innebærer brudd på EMK. Hans prosessledelse var aktiv, og i den grad han ble oppfattet å avbryte saksøkernes prosessfullmektig, så var det for å få klarhet i hva advokaten egentlig mente. Saue kan ikke ses å ha overtrådt grensen for det tillatte. Det bemerkes at advokat Ersdal ikke klaget ham inn for Tilsynsutvalget, og hun ba heller ikke om å få ny dommer.

Det kan videre ikke ses at sorenskriver Bjørnestads forhold kan lede til konklusjon om upartiskhet fra domstolens side. Tilsynsutvalget kritiserte ikke ham. Hans rolle var uten betydning for saken. Enn videre anføres at høyesterettsdommer Bergljot Websters tidligere kontakt med Sikkeland ikke gjorde henne inhabil. Hun var for øvrig delaktig i en perifer avgjørelse i saken.

Det anføres subsidiært at prosessen som helhet ga saksøkerne en rettferdig rettergang, og at eventuell upartiskhet ved tingrettens behandling er blitt reparert ved ankebehandlingen av saken. Selv om anken ble nektet fremmet, ble den undergitt en grundig behandling av lagmannsretten, som ga en omfattende redegjørelse i sin beslutning. Ankebehandlingen skjedde i tråd med tvistelovens regler. EMK artikkel 6 stiller ikke krav om full overprøving i ankeinstansen. Det bemerkes enn videre at saksøkerne kunne begjært saken gjenåpnet, om de mente begåtte forhold var så alvorlige som påstått.

Saksøkte påstår videre at heller ikke erstatningskravet kan føre frem. Prinsipalt anføres at det ikke er grunnlag for å tilkjenne saksøkerne erstatning etter tvisteloven § 20-12. Bestemmelsen regulerer uttømmende retten til erstatning for sakskostnader. Den viser i første ledd bokstav a til § 29-21 annet ledd bokstav b, hvilket gjelder ulovlig sammensatt rett. Det følger av argumentasjonen ovenfor at saksøkte er av den oppfatning at retten var lovlig sammensatt, idet det ikke forelå inhabilitet. Heller ikke alternativet i § 20-12 første ledd bokstav b kan komme til anvendelse, idet Stavanger tingrett ikke kan ses å være "*vesentlig å bebreide*" for sin behandling av saken. Det følger videre av tredje ledd i bestemmelsen at det gjelder en frist for fremsettelse av slikt krav på tre måneder etter at

saken er rettskraftig avgjort. Denne fristen er oversittet, idet saken ble rettskraftig avgjort ved Høyesteretts ankeutvalgs kjennelse og beslutning av 09.09.13. Det er adgang til å begjære oppfrisking ved oversittelse av tremånedersfristen, jf. tredje ledd tredje punktum. Men den muligheten har saksøkerne ikke benyttet, til tross for at de ble gjort oppmerksomme på det.

For det tilfelle at retten finner at spørsmålet om erstatning for sakskostnader ikke er uttømmende regulert i tvisteloven § 20-12, anføres subsidiært at skadeserstatningsloven § 2-1 nr. 1 ikke kommer til anvendelse. Det foreligger ingen krenkelse av EMK artikkel 6 nr. 1, domstolenes inhabilitetsregler er ikke krenket, og det er heller ikke handlet uaktsomt.

Subsidiært anføres videre at det ikke foreligger årsakssammenheng. Saksøkerne har etter saksøktets syn ikke påvist at sakskostnadene ikke ville oppstått dersom upartiskheten tenkes borte. Saksøkerne ville mest sannsynlig tatt saken videre uansett hvilken sammensetning retten hadde hatt. Dersom erstatning skal utmåles, bestrides ikke at det foreligger et erstatningsmessig tap i form av sakskostnadene forbundet med Biofuel-saken. Men forsinkelsesrenten må i så fall regnes fra 30.08.14, det vil si 30 dager etter stevning, jf. påkravsregelen i forsinkelsesrenteloven § 2.

Det påstås endelig at oppreisningskravet ikke kan føre frem. Det anføres at EMK ikke gir internrettslig grunnlag for oppreisning. Verken artikkel 13 eller artikkel 41 gir hjemmel for oppreisningskrav. Den sistnevnte artikkel gjelder EMDs mulighet til å tilkjenne erstatning, ikke nasjonal domstols. Det er følgelig skadeserstatningsloven § 3-5 som uttømmende regulerer adgangen til å kreve oppreisning i en sak som den nærværende.

Det anføres prinsipalt at vilkårene etter skadeserstatningsloven § 3-5 ikke er oppfylt. Den typen handlinger som er påstått, fanges ikke opp av bestemmelsen i § 3-5. Subsidiært anføres at det ikke foreligger forsett eller grov uaktsomhet. Uansett kan staten ikke holdes ansvarlig ut fra reglene om organsansvar.

Atter subsidiært anføres at de påståtte oppreisningsbeløpene ikke har noen forankring i rettspraksis fra EMD.

#### **IV Rettens vurdering**

##### Brudd på EMK

Retten tar først standpunkt til spørsmålet om saksøkerne er blitt utsatt for et brudd på EMK artikkel 6 *Right to a fair trial*. Artikkel 6 nr. 1 lyder i sin norske form:

For å få avgjort sine borgerlige rettigheter og plikter eller en straffesiktelse mot seg, har enhver rett til en rettferdig og offentlig rettergang innen rimelig tid ved en uavhengig og

upartisk domstol opprettet ved lov. Dommen skal avsis offentlig, men pressen og offentligheten kan bli utelukket fra hele eller deler av rettsforhandlingene av hensyn til moralen, den offentlige orden eller den nasjonale sikkerhet i et demokratisk samfunn, når hensynet til ungdom eller partenes privatliv krever det, eller i den utstrekning det etter rettens mening er strengt nødvendig under spesielle omstendigheter der offentlighet ville skade rettferdighetens interesser.

Når det gjelder forståelsen av habilitetsreglene i norsk rett, følger det blant annet av avgjørelsen inntatt i Rt. 2006-1695 at EMK artikkel 6 nr. 1 ikke stiller strengere krav til habilitet enn det som følger av domstollovens habilitetsregler. Domstolloven § 108 supplerer habilitetsreglene i §§ 106 og 107, og lyder:

Dommer eller lagrettemedlem kan heller ikke nogen være, når andre særegne omstendigheter foreligger, som er skikket til å svekke tilliten til hans uhildethet. Navnlig gjelder dette, når en part av den grunn krever, at han skal vike sete.

Både EMK artikkel 6 nr. 1 og domstolloven § 108 omhandler habilitet uavhengig av hvilken befattning den inhabile dommeren har hatt med saken. Retten legger derfor til grunn at vurderingstemaet for spørsmålet om brudd på EMK artikkel 6 nr. 1 i nærværende sak er det samme som ved vurderingen av inhabilitet etter domstolloven § 108. Når det gjelder virkningen av inhabilitet, reguleres dette i sivile saker i norsk rett av domstolloven § 29-21 for så vidt gjelder konsekvenser for avgjørelsen. Dersom det hefter inhabilitet ved den dømmende rett, følger det av § 29-21 annet ledd bokstav b at dette er en saksbehandlingsfeil som ubetinget skal tillegges virkning, og som medfører opphevelse dersom det anvendes rettsmidler mot den, jf. § 29-12 første ledd bokstav c. Hvis feilen består i at en inhabil dommer har hatt med saken å gjøre uten å delta i selve avgjørelsen, blir det spørsmål om feilen kan ha hatt betydning for avgjørelsen, jf. tvisteloven § 29-21 første ledd. Deltakelse i saksforberedelsen av en inhabil dommer medfører ikke i seg selv opphevelse av realitetsavgjørelsen i saken. Det følger av Rt-2004-1794 at det må være en "*rimelig og reell mulighet for at feilen har hatt betydning*", for at en saksbehandlingsfeil skal føre til opphevelse etter § 29-21 første ledd.

For øvrig inneholder § 113 første ledd første punktum en bestemmelse av betydning i saken:

Finder en dommer, at han er i en stilling, som gir parterne ret til at kræve ham utelukket efter § 108, og forholdet ikke maa antages at være almindelig kjendt, bør han sørge for, at parterne faar vite om det saa snart som mulig.

Regelen i § 108 og EMK artikkel 6 nr. 1 gir anvisning på en subjektiv og en objektiv bedømmelse. Dels er det spørsmål om dommeren på bakgrunn av forholdene i saken vil kunne ta en upartisk avgjørelse som ikke er påvirket av irrelevante hensyn knyttet til aktørene, dommerens interesser eller tidligere standpunkter i saken. Dels er spørsmålet

hvordan forholdet må antas å bli oppfattet av partene og allmennheten. Det avgjørende etter § 108 er om det foreligger særegne omstendigheter som "*er skikket til*" å svekke tilliten til dommerens uhildethet. Vurderingstemaet etter den objektive test er hvorvidt det finnes omstendigheter som knytter dommeren til partene eller saken på en slik måte at det slik forholdene fremstår utad, kan reises tvil om dommerens nøytralitet og uavhengighet, jf. blant annet Rt-2012-1185 avsnitt 18, som også har henvisning til EMK artikkel 6 nr. 1.

Etter rettens syn er det ikke tvilsomt at Sikkeland, etter at han søkte og fikk stilling i Statoil i månedsskiftet juni/juli 2012, ble inhabil i henhold til domstoloven § 108 i sak som involverte hans nye arbeidsgiver, uavhengig av om han rent subjektivt fortsatt måtte være i stand til å ta upartiske avgjørelser upåvirket av at han var blitt ansatt hos saksøkte.

Når det gjelder spørsmålet om inhabilitet er absolutt eller relativ, i den forstand at enkelte dommergjerninger kan tenkes å kunne utføres, finner retten grunn til først å vise til hva Tilsynsutvalget for dommere i sitt vedtak av 04.06.14 uttalte om nærværende sak:

Dommerne har fremholdt at dommerfullmektigen bare skulle ta seg av rent administrative oppgaver og ikke treffe noen materielle beslutninger. Tilsynsutvalget er ikke enig i at det går et slikt skille mellom de forskjellige oppgaver verken i forhold til habilitet eller etiske krav. Det avgjørende er hvordan forholdet fremstår og oppfattes utad, når det blir kjent at sakens dommer er ansatt hos en av sakens parter. Saksforberedende dommer er ansvarlig dommer. Enten er man dommer eller ikke dommer i saken, og enten er man habil eller inhabil i saken. Dette er forhold som må tas på alvor av domstolen, og det er ikke rom for mellomvarianter.

I Anders Bøhn: Domstoloven, Kommentartutgave 2. utgave side 352 følgende er det gitt en nærmere drøftelse av hva det vil si å være dommer i saken. Uttalelsene her underbygger Tilsynsutvalgets syn. Det heter blant annet at den inhabile ikke skal ha noe med saken å gjøre, uansett hva slags avgjørelse eller saksbehandling det er tale om. En dommer som er inhabil, kan ikke forberede saken. Rt-1995-1581 gir eksempel på at en dommer som ville vært inhabil til å dømme, ikke kunne ta avgjørelse om beramning av hovedforhandling.

Det forhold at Saue og Sikkeland ble enige om å etablere den såkalte "postmannsordningen" viser at de var klar over at Sikkeland i utgangspunktet var inhabil til å behandle saken videre etter at han var blitt ansatt i Statoil. Spørsmålet er hvorvidt inhabilitetssituasjonen var til hinder for at en slik postmannsordning ble etablert, der Sikkeland i en begrenset periode kun skulle ekspedere innkommet post uten å treffe materielle avgjørelser i saken. Uten at retten finner det nødvendig å gå nærmere inn på de handlinger Sikkeland foretok i perioden fra han søkte stilling i Statoil til han sluttet som dommerfullmektig, finner retten at ordningen ikke består den objektive testen, jf. "*skikket til*". Et moment i denne forbindelse er at saksøkerne med all sannsynlighet ville gjort innsigelser mot at Sikkeland fortsatt skulle ha befatning med saken etter å ha blitt ansatt hos Statoil, dersom de var blitt kjent med ordningen. At de ville fremsatt slik innsigelse, underbygges av advokat Hege Ersdals vitneprov i retten, samt av det forhold at saksøkerne



allerede en gang tidligere hadde påstått Sikkeland inhabil på grunn av hans ansettelsesforhold i advokatfirmaet Hjort, og Hjorts forhold til Statoil. Den tidligere habilitetsinnsigelsen burde for øvrig etter rettens syn bidratt til ekstra årvåkenhet fra Saues og Sikkelands side da de vurderte Sikkelands videre befatning med saken i august 2012.

Hva angår spørsmålet om saksøkernes kunnskap om Sikkelands nye ansettelsesforhold, vises til rettens informasjonsplikt etter domstoloven § 113. Bestemmelsen omfatter også en plikt til å si fra selv om dommeren selv mener ikke å være inhabil.

Retten bemerker for øvrig at domstoloven § 121 gir anvisning på at den som er konstatert eller påstått inhabil, kun kan foreta slike handlinger som ikke kan oppsettes. Dette er et ytterligere moment som taler mot at postmannsordningen går klar av den inhabilitetssituasjonen som oppsto da Sikkeland fikk stilling i Statoil.

Retten er etter dette kommet til at Sikkeland fra og med slutten av juni 2012, da det ble innledet kontakt med Statoil om ansettelse, var inhabil i mortifikasjonssaken mellom Biofuel og Statoil. Hans fortsatte befatning med saken etter dette er følgelig å betrakte som en krenkelse av så vel EMK artikkel 6 nr. 1 som domstoloven § 108.

Hvorvidt Sikkeland allerede i utgangspunktet var inhabil til å behandle saken, uavhengig av ansettelsen i Statoil, jf. saksøkernes anførsel om at han som arbeidssøkende dommerfullmektig neppe ville truffet avgjørelse som gikk Statoil imot, finner retten ikke grunn til å gå nærmere inn på.

Når det gjelder tingrettsdommer Saues habilitet, er det, som ovenfor nevnt, anført flere forhold. Det er hevdet at han i saksforberedende møte for behandling av avvisningsspørsmålet opptrådte forutinntatt, videre at han så avviste saken, han etablerte "postmannsordningen" uten å informere partene, han samarbeidet med Sikkeland, og han opptrådte forutinntatt under hovedforhandlingen.

Hva angår faktum, bekreftet advokat Hege Ersdal i sitt vitneprov at Saue opptrådte forutinntatt både under det saksforberedende møtet og under hovedforhandlingen, og at hun opplevde en negativ forskjellsbehandling i forhold til motparten. Hun bekreftet for øvrig også sine tidligere utsagn i brev av 07.03.14 til Tilsynsutvalget, som ba henne avgi uttalelse til saksøkernes klage. Det fremgår her at det særlig var under prosedyreinnlegget hun ble avbrutt i en slik grad at planlagt prosedyre ble umuliggjort. Hun har for øvrig gitt uttrykk for at sakens utfall ikke kom overraskende på henne etter at administrator under hele sakens gang tydelig signaliserte slikt standpunkt.

Når det gjelder den objektive siden av Saues forhold, bemerker retten at hans innledende befatning med saken, og hans avvisning av den, ikke i seg selv medfører inhabilitet med hensyn til videre behandling. Retten kan i det konkrete tilfellet ikke se at Saues

avvisningskjennelse gjorde ham inhabil til senere å fortsette behandlingen av saken, herunder å avsi dom. Retten viser til at den rettslige problemstillingen var en helt annen ved avgjørelsen av avvisningsspørsmålet enn ved avgjørelsen av mortifikasjonssaken. Heller ikke kan retten se at Saues forhold til Sikkeland medførte inhabilitet. Det følger av domstoloven § 109 at en dommerfullmektig blir inhabil dersom den dommer han står under tilsyn av er inhabil. Regelen har ikke gyldighet den motsatte vei. Inhabilitet hos Sikkeland smitter således ikke over på Saue. Retten slutter seg dog til Tilsynsutvalgets uttalelse om at det var lite skjønnsomt av Saue å medvirke til etableringen av postmannsordningen uten informasjon til partene.

I motsetning til Sikkelands habilitetssituasjon er det i første rekke den subjektive siden av Saues forhold som må vurderes. Innledningsvis bemerkes at det ved vurderingen etter EMK artikkel 6 nr. 1 må presumeres upartiskhet hos dommeren inntil det motsatte er bevist, jf. blant annet *Case of Procedo Capital Corporation v. Norway* 24.09.09.

Det kan slås fast at en dommer ikke blir inhabil av den grunn at han på forhånd eller i løpet av en sak har gjort seg opp en mer eller mindre bestemt mening om resultatet, så lenge standpunktet ikke er kommet til uttrykk overfor partene. I *Anders Bøhn, Domstoloven, Kommentartillegg 2*, utgave side 395 heter det blant annet:

Videre må en dommer kunne gi uttrykk for synspunkter, i åpen rett og under forliksforhandlinger, uten at dette medfører inhabilitet. Det ligger i sakens natur at slike uttalelser vil være foreløpige. Så lenge uttalelsene fra dommeren framstår som "lufting" av synspunkter, for eksempel som spørsmål eller som noe det ønskes partenes kommentar til, ikke som faste forhåndsstandpunkter, vil det ikke bli inhabilitet. Det er først hvis dommeren har engasjert seg eller uttalt seg kategorisk på en slik måte at det kan oppstå tvil om han er i stand til å frigjøre seg fra tidligere uttalelser ved den endelige avgjørelsen, eller hvis en part på annen måte har grunn til å tvile på om dommeren er upartisk, at det kan bli tale om inhabilitet.

I nærværende sak har saksøkernes tidligere prosessfullmektig fremsatt svært kritiske merknader til Saues opptreden og holdning i saken. Retten finner ikke grunn til å betvile at hennes opplevelse av Saue var som hun selv har beskrevet. Retten ser det videre slik at det ut fra et dommeretisk synspunkt bør være en forholdsvis overkommelig oppgave for enhver dommer å unngå en så kritisk tilbakemelding fra en prosessfullmektig som det Saue erfarte etter hovedforhandlingen i saken. Det bemerkes at Tilsynsutvalget ikke realitetsbehandlet klagen mot Saue hva gjaldt hans håndtering av saken under saksforberedelsen og hans opptreden under hovedforhandlingen. Dette skyldtes oversittelse av klagefristen.

Retten kan imidlertid ikke se at det er ført tilstrekkelig bevis for at Saues opptreden kan lede til konklusjon om at han var inhabil. Det er opplyst om en opplevd generell holdning hos Saue, uten at det i nevneverdig grad er gitt eksempler på utsagn som underbygger at

han på forhånd hadde en fastlåst oppfatning om utfallet saken. Han skal ifølge saksøkerne i det saksforberedende møtet 22.06.10 ha uttalt at han "*skjønte tegningen*", underforstått at saksøkernes motiv for saksanlegget ble klart for ham. Retten kan vanskelig legge avgjørende vekt på dette ved vurderingen av om Saue var inhabil. Videre har saksøkerne gjort gjeldende at de ble avskåret fra full bevisførsel om sakens kjerne, idet IDD-rapporten ikke ble fremlagt, og man ikke fikk stilt alle relevante spørsmål til vitnet Michael Price. I dommen av 08.02.13 er imidlertid saken avgjort ut fra anvendelsen av rettsstridsreservasjonen i straffeloven § 246, uten at spørsmålet om IDD-rapportens innhold er kommentert. For øvrig bemerkes at en dommer må kunne gå noe lengre i å stille kritiske og konfronterende spørsmål under det avsluttende prosedyreinnlegget enn innledningsvis i saken, forut for bevisførsel.

Etter dette finner retten ikke tilstrekkelig grunnlag for å konkludere med at Saue mest sannsynlig var inhabil.

Retten kan heller ikke se at Bjørnestads eller Websters forhold innebærer krenkelse av EMK, og retten finner ikke grunn til å gå nærmere inn på dette.

#### Krav om erstatning for tidligere sakskostnader

Saksøkerne har fremsatt krav om betaling av kr. 2 828 753,60 som erstatning for sakskostnadene forbundet med den tapte mortifikasjonssaken. Det er vist til tvisteloven § 20-12 første ledd bokstav a og skadeserstatningsloven § 2-1 nr. 1 første punktum hva angår hjemmel for erstatningskravet.

Retten finner at erstatningskravet ikke kan føre frem.

Hva angår tvisteloven § 20-12, følger det av tredje ledd i bestemmelsen at kravet må fremsettes innen tre måneder etter at saken ble rettskraftig avgjort. Det kan etter rettens syn ikke være tvilsomt at saken, som de anførte sakskostnadene refererer seg til, er mortifikasjonssaken mellom Biofuel/saksøkerne og Statoil. Denne ble rettskraftig avgjort ved Høyesteretts kjennelse av 09.09.13. Stevningen i nærværende sak, der påstanden om erstatning første gang ble fremsatt, ble tatt ut først 30.07.14. Det er ikke begjært oppfrisking for oversittelse av fristen, slik tredje ledd åpner adgang til.

Retten kan dessuten vanskelig se at det er årsakssammenheng mellom Stavanger tingretts handlemåte og de oppståtte sakskostnadene. Saksøkernes påstand om "nullstilling" hva angår sakskostnader som følge av Sikkelands inhabilitet, ut fra en betraktning om at man i så fall ville avstått fra videre forfølgning av saken, blir etter rettens syn forfeilet. Uten at man eventuelt går inn på hva utfallet av mortifikasjonssaken ville blitt, gir det på den annen side ikke mening å stille spørsmål om sakskostnadene ville oppstått dersom Sikkelands inhabilitet tenkes borte. Den riktige betraktningmåten må, slik retten ser det, være at kunnskap om det inhabiliserende forhold ville ført til en innsigelse fra saksøkernes

side, hvilket i neste omgang mest sannsynlig ville ført til at en annen dommer enn Sikkeland ble satt til å være ansvarlig for den videre saksforberedelsen. I så måte vises til sorenskriver Helge Bjørnestads vitneprov. En slik reparasjon av habilitetsfeilen ville ikke medført bortfall eller reduksjon av saksøkernes kostnader. Som også nevnt ovenfor bemerker retten dessuten at virkningen av Sikkelands inhabilitet ikke ville blitt tillagt ubetinget virkning etter tvisteloven § 29-21 annet ledd bokstav b, jf. § 20-12 første ledd bokstav a. Den ville derimot blitt vurdert etter § 29-21 første ledd, jf. Anders Bøhn, Domstoloven Kommentartutgave 2. utgave side 364. På bakgrunn av konstateringen av fristoversittelse og manglende årsakssammenheng, finner retten ikke grunn til å gå inn på alternativet i i § 20-12 første ledd bokstav b, om retten er "*vesentlig å bebreide*".

Hva angår anvendelsen av skadeserstatningsloven § 2-1, har saksøkte prinsipalt anført at tvisteloven § 20-12 uttømmende regulerer statens ansvar for sakskostnader. Dette er så langt retten kan se en riktig betraktning, jf. Tore Schei m.fl. Tvisteloven Kommentartutgave 2. utgave side 764/765. For øvrig vil uansett kravet til årsakssammenheng gjøre seg gjeldende på samme måte som ved vurderingen av tvisteloven § 20-12.

Etter dette finner retten ikke grunnlag for å tilkjenne saksøkerne erstatning for sakskostnadene forbundet med mortifikasjonssaken mot Statoil.

### Oppreisning

Retten går så over til å vurdere saksøkernes krav om erstatning for skade av ikke økonomisk art (oppreisning). Som ansvarsgrunnlag gjør saksøkerne gjeldende at vilkårene i skadeserstatningsloven § 3-5 første ledd bokstav b og EMK artikkel 13 og 41 er oppfylt.

Retten vurderer først spørsmålet om anvendelse av skadeserstatningsloven § 3-5, der første ledd første punktum lyder:

Den som forsettlig eller grovt akkløst har

a) voldt skade på person eller

b) tilføyd krenking eller utvist mislig atferd som nevnt i § 3-3,

kan – uansett om det ytes menerstatning etter § 3-2 eller standardisert erstatning etter § 3-2a – pålegges å betale den fornærmede en slik engangssum som retten finner rimelig til erstatning (oppreisning) for den voldte tort og smerte og for annen krenking eller skade av ikke-økonomisk art.

Retten finner det klart at bestemmelsen ikke kan anvendes her, og viser til Rt-1997-58. Saksøkerne har anført at det er alternativet "*tilføyd krenking*" som er det aktuelle i saken, men dette er ikke et selvstendig alternativ. Det omfatter derimot henvisningen til § 3-3, og ingen av de bestemmelser i straffeloven det der er vist til er anvendelige i denne saken. Retten tilføyer at heller ikke andre oppreisningsbestemmelser i norsk rett synes å være anvendelige i en sak som den foreliggende.

Retten vurderer dernest hvorvidt EMK artikkel 41 kan hjemle oppreisningskrav.

EMK artikkel 41. *Rimelig erstatning* lyder

Dersom Domstolen finner at brudd på konvensjonen eller dens protokoller har funnet sted, og dersom vedkommende høye Kontraherende Parts nasjonale lovverk bare tillater en delvis gjenopprettelse, skal Domstolen om nødvendig tilkjenne den krenkede part rimelig erstatning.

Ordlyden, jf. "*Domstolen*." indikerer at det er EMD som kan tilkjenne erstatning etter artikkel 41 og ikke de nasjonale domstoler. Rettspraksis underbygger en slik forståelse, jf. blant annet Rt-2004-1868. Retten finner etter dette at erstatning ikke kan tilkjennes direkte etter EMK artikkel 41.

Spørsmålet blir videre om erstatning kan tilkjennes av nasjonale domstoler etter EMK artikkel 13. Artikkel 13. *Retten til et effektivt rettsmiddel* lyder:

Enhver hvis rettigheter og friheter fastlagt i denne konvensjonen blir krenket, skal ha en effektiv prøvningsrett ved en nasjonal myndighet uansett om krenkelsen er begått av personer som handler i offisiell egenskap.

Etter EMDs praksis er det klart at retten til effektiv prøving, sammenholdt med artikkel 41, også kan omfatte en rett til erstatning. Hva angår erstatning for lidt tap, gir dog ikke rettspraksis grunnlag for å tilkjenne erstatning direkte etter EMK artikkel 13, fordi erstatning kan tilkjennes etter nasjonale regler.

Når det gjelder oppreisning, følger av det ovennevnte at skadeserstatningsloven § 3-5 ikke hjemler krav på oppreisning i et tilfelle som det foreliggende. Spørsmålet blir om staten i et slikt tilfelle kan dømmes til å betale oppreisning direkte etter EMK artikkel 13.

Avgjørelsen inntatt i Rt-2001-428 drøfter spørsmålet, og kom til at vilkårene ikke var oppfylt i den saken. Saken gjaldt krav om oppreisning fra staten fordi Justisdepartementet i forbindelse med en ansettelse uhjemlet innhentet opplysninger fra strafferegisteret, og derved også krenket EMK artikkel 8. Førstvoterende uttalte på side 445:

I det foreliggende tilfellet har A fått prøvd for Høyesterett hvorvidt EMK artikkel 8 er krenket, og etter det jeg har kommet til, foreligger det en krenkelse. Som jeg tidligere har fremholdt, har imidlertid departementet ved formidlingen av opplysningene gått frem på en så varsom og skånsom måte som mulig, og når opplysningene er blitt kjent for andre enn E og tilsetningsrådet, skyldes det de skritt A selv har tatt. På denne bakgrunn finner jeg at A har fått spørsmålet om det foreligger krenkelse av EMK artikkel 8, tilstrekkelig og effektivt prøvd ved at Høyesterett konstaterer at det foreligger brudd på EMK. Etter min mening er det derfor ikke grunnlag for å tilkjenne A oppreisning etter EMK artikkel 13.

Ved Oslo tingretts dom av 02.06.14 tilkjente retten oppreisning etter EMK artikkel 13 etter at saksøker uhjemlet og i strid med EMK artikkel 8 og 14 var undergitt for lange opphold i politiarrest (glattcelle).

Retten finner etter dette at oppreisning under visse omstendigheter kan tilkjennes av norsk domstol direkte etter artikkel 13 når det ikke er andre måter å få vurdert oppreisningskravet på. Dersom kravene i skadeserstatningsloven § 3-5 må sies å stenge for reell ivaretagelse av den typen oppreisningskrav som er fremmet i nærværende sak, kan vilkåret for oppreisning etter artikkel 13 være oppfylt. Det er på det rene at EMD ved alvorlige krenkelser av EMK har tilkjent oppreisning. Spørsmålet i nærværende sak blir derfor om krenkelsen av EMK artikkel 6 nr. 1, representert ved Sikkelands inhabilitet, ut fra en samlet skjønnsmessig vurdering, kan begrunne tilkjennelse av oppreisning. Det er i teorien skrevet noe om dette i artikkelen *Erstatningsrettens internasjonalisering* av professor dr. juris Are Stenvik, TFE 2005-1. Han skriver blant annet:

Om erstatning skal tilkjennes i et konkret tilfelle, avhenger av en skjønnsvurdering, hvor det bl.a. vil ha betydning hvor alvorlig konvensjonsbruddet har vært, hvilke følger det har fått for skadelidte, og om skadelidte kan bebreides for å ha medvirket til skaden, jf. Rt-2001-428 (strafferegistrering). Det vil også ha betydning om skadelidtes interesser kan varetas tilstrekkelig effektivt på andre måter eller med andre midler enn erstatning. Har f. eks. en domstol begått saksbehandlingsfeil i strid med EMK, kan det være en tilstrekkelig "remedy" at feilen blir rettet ved ankeinstansens behandling, jf. Rt-2003-1671.

I nærværende tilfelle er det, etter rettens syn, ikke sannsynliggjort at feilen har vært utslagsgivende for utfallet av saken. Etter Sikkelands befatning med saken, ble den undergitt videre behandling, først av Saue, dernest av lagmannsretten og Høyesterett. Videre får saksøkerne nå medhold i sin påstand om at EMK artikkel 6 nr. 1 er krenket. At det fastslås at det foreligger krenkelse, er av EMD ofte uttalt å være et tilstrekkelig botemiddel som gjør at oppreisning ikke anses å være riktig. Dette taler mot tilkjennelse av oppreisning. På den annen side står man overfor et forholdsvis klart brudd på EMK artikkel 6 nr. 1, domstoloven § 108 og de etiske prinsippene for dommeratferd, hvilket medførte krass kritikk fra Tilsynsutvalget for dommere. Dette er imidlertid i første rekke relevante momenter ved vurderingen av krav om erstatning for lidt tap, jf. tvisteloven § 20-12 – et krav som retten altså har avslått som følge av både fristoversittelse og manglende årsakssammenheng.

Etter en samlet vurdering er retten kommet til at saksøkerne ikke blir å tilkjenne oppreisning.

#### Avvisning

Saksøkte har nedlagt påstand om avvisning av saksøkernes påstand om fastsettelsesdom for at EMK artikkel 6 nr. 1 er krenket.

Det er fra saksøktens side gjort gjeldende at saksøkerne ikke har rettslig interesse i å få spørsmålet avgjort, ettersom retten uansett vil måtte vurdere spørsmålet i forbindelse med erstatningskravene.

Det er i utgangspunktet ikke tvilsomt at det er anledning til å få prøvet hvorvidt det foreligger krenkelse av en rettighet etter EMK. Det følger av EMK artikkel 13, jf. den norske teksten, at "*Enhver hvis rettigheter og friheter i denne konvensjon blir krenket, skal ha en effektiv prøvningsrett ved en nasjonal myndighet uansett om krenkelsen er begått av personer som handler i offisiell egenskap.*" Det må dog stilles som krav at det foreligger en aktuell søksmålsinteresse. Det avgjørende er om det kan påvises "*et reelt behov for å få kravet avgjort*", jf. Rt. 2011 side 1666. Det må kunne slås fast at dersom saksøkerne tilkjennes erstatning og oppreisning som følge av konvensjonsbrudd, så vil de ikke ha noe reelt behov for en særskilt fastsettelsesdom. Dersom saksøkerne gis medhold i sitt erstatningskrav på et annet grunnlag enn det menneskerettslige, vil det kunne stille seg annerledes. Tilsvarende må det etter rettens syn stille seg annerledes om vilkårene for erstatning ikke er oppfylt selv om det foreligger et brudd på EMK.

Retten finner etter dette at saksøkerne, - som har fått medhold i at EMK artikkel 6 nr. 1 er krenket, men uten å ha fått medhold i kravene om erstatning og oppreisning - har en rettslig interesse i å få dom for at EMK er krenket. Retten kan i dette tilfellet ikke se noen god grunn til at krenkelsen ikke skal komme til uttrykk i domsslutningen. Avvisningspåstanden tas således ikke til følge.

### Saksomkostninger

Saken er i utgangspunktet dels vunnet, dels tapt for begge parter, ettersom saksøkerne har vunnet frem med sin påstand om krenkelse av EMK artikkel 6 nr. 1, men derimot ikke med sine påstander om erstatning og oppreisning. Retten har funnet grunn til å vurdere anvendelse av tvisteloven § 20-3 i favør av saksøkerne, ettersom de har vunnet frem i det prinsipielle spørsmålet som trolig har betydd mest for dem, og som for øvrig har utgjort et viktig underliggende tema for hele saken. Det må således antas at en stor andel av saksomkostnadene for begge parter knytter seg til habilitetsspørsmålet og hvorvidt rettighetene etter EMK er krenket.

Det følger videre av avgjørelsen inntatt i Rt-2001-428 at den gamle tvistemålslovens saksomkostnadsregler måtte suppleres med EMK. Som omtalt ovenfor konstaterte Høyesterett i den saken krenkelse av EMK artikkel 8 i et tilfelle hvor anken ellers ikke førte frem. Den ankende part ble tilkjent saksomkostnader fra staten for behandlingen av menneskerettsspørsmålet med den begrunnelse at det var nødvendig for at han skulle anses å ha fått tilstrekkelig effektiv prøving. Spørsmålet om en egen regel om saksomkostnader i saker om brudd på menneskerettskonvensjoner ble drøftet i forarbeidene til tvisteloven. Etter tvisteloven vil løsningen kunne forankres i § 20-3. Krav om fastsettelsesdom for brudd på EMK gjelder et rettskrav etter § 1-3. En part som får medhold i et slikt krav, må

anses å ha fått medhold av betydning i saken, selv om han ikke får medhold i andre krav mot staten, se Bøhn side 715. Han kan derfor tilkjennes delvise sakskostnader for så vidt gjelder behandlingen av EMK-spørsmålet.

Retten er etter dette kommet til at det foreligger tungtveiende grunner som tilsier at saksøkerne i medhold av § 20-3 bør tilkjennes delvis erstatning for sine sakskostnader.

Saksøkerne har inngitt kostnadsoppgave på i alt kr. 108 760, hvorav kr. 97 750 er de selvprosederendes partenes saksforberedende arbeid, stipulert til 425 timer a kr. 230 pr. time. Saksøkte har ikke hatt innsigelser mot oppgaven. Retten finner å kunne legge saksøkernes kostnader til grunn som nødvendige i medhold av bestemmelsen i tvisteloven § 20-5 første ledd tredje punktum:

Parten kan kreve rimelig godtgjøring for eget arbeid med saken når det har vært særlig omfattende eller det ellers måtte ha vært utført av en prosessfullmektig eller annen fagkyndig hjelper.

Retten finner etter dette at saksøkerne skjønnsmessig delvis tilkjennes sakskostnader av staten med 70 000 kroner.



## DOMSSLUTNING

1. Dommerfullmektig Lars Ole Sikkeland var i perioden ca. 1. juli til ca. 10. november 2012 inhabil til å behandle sak nr. 11-108237PRI-STAV ved Stavanger tingrett, hvilket krenket saksøkernes rettigheter etter EMK artikkel 6 nr. 1.
2. For øvrig frifinnes Staten v/Justis- og beredskapsdepartementet.
3. Staten v/Justis- og beredskapsdepartementet dømmes til innen 2 – to – uker fra dommens forkynnelse å erstatte saksøkernes sakskostnader med 70 000 – syttitusen – kroner.

Retten hevet

Per Gammelgård

Rettledning om ankeadgangen i sivile saker vedlegges.

## **Rettledning om ankeadgangen i sivile saker**

Reglene i tvisteloven kapitler 29 og 30 om anke til lagmannsretten og Høyesterett regulerer den adgangen partene har til å få avgjørelser overprøvd av høyere domstol. Tvisteloven har noe ulike regler for anke over dommer, anke over kjennelser og anke over beslutninger.

Ankefristen er én måned fra den dagen avgjørelsen ble forkynt eller meddelt, hvis ikke noe annet er uttrykkelig bestemt av retten. Ankefristen avbrytes av rettsferien. Rettsferie er følgende: Rettsferiene varer fra og med siste lørdag før palmesøndag til og med annen påskedag, fra og med 1. juli til og med 15. august og fra og med 24. desember til og med 3. januar, jf. domstoloven § 140.

Den som anker må betale behandlingsgebyr. Den domstolen som har avsagt avgjørelsen kan gi nærmere opplysning om størrelsen på gebyret og hvordan det skal betales.

### Anke til lagmannsretten over dom i tingretten

Lagmannsretten er ankeinstans for tingrettens avgjørelser. En dom fra tingretten kan ankes på grunn av feil i bedømmelsen av faktiske forhold, rettsanvendelsen, eller den saksbehandlingen som ligger til grunn for avgjørelsen.

Tvisteloven oppstiller visse begrensninger i ankeadgangen. Anke over dom i sak om formuesverdi tas ikke under behandling uten samtykke fra lagmannsretten hvis verdien av ankegenstanden er under 125 000 kroner. Ved vurderingen av om samtykke skal gis skal det blant annet tas hensyn til sakens karakter, partenes behov for overprøving, og om det synes å være svakheter ved den avgjørelsen som er anket eller ved behandlingen av saken.

I tillegg kan anke – uavhengig av verdien av ankegenstanden – nektes fremmet når lagmannsretten finner det klart at anken ikke vil føre fram. Slik nekting kan begrenses til enkelte krav eller enkelte ankegrunner.

Anke framsettes ved skriftlig ankeerklæring til den tingretten som har avsagt avgjørelsen. Selvprosederende parter kan inngi anke muntlig ved personlig oppmøte i tingretten. Retten kan tillate at også prosessfullmektiger som ikke er advokater inngir muntlig anke.

I ankeerklæringen skal det særlig påpekes hva som bestrides i den avgjørelsen som ankes, og hva som i tilfelle er ny faktisk eller rettslig begrunnelse eller nye bevis.

Ankeerklæringen skal angi:

- ankeinstansen
- navn og adresse på parter, stedfortredere og prosessfullmektiger
- hvilken avgjørelse som ankes
- om anken gjelder hele avgjørelsen eller bare deler av den
- det krav ankesaken gjelder, og en påstand som angir det resultatet den ankende parten krever
- de feilene som gjøres gjeldende ved den avgjørelsen som ankes
- den faktiske og rettslige begrunnelse for at det foreligger feil
- de bevisene som vil bli ført
- grunnlaget for at retten kan behandle anken dersom det har vært tvil om det
- den ankende parts syn på den videre behandlingen av anken

Anke over dom avgjøres normalt ved dom etter muntlig forhandling i lagmannsretten. Ankebehandlingen skal konsentreres om de delene av tingrettens avgjørelse som er omtvistet og tvilsomme når saken står for lagmannsretten.

#### Anke til lagmannsretten over kjennelser og beslutninger i tingretten

Som hovedregel kan en *kjennelse* ankes på grunn av feil i bevisbedømmelsen, rettsanvendelsen eller saksbehandlingen. Men dersom kjennelsen gjelder en saksbehandlingsavgjørelse som etter loven skal treffes etter et skjønn over hensiktsmessig og forsvarlig behandling, kan avgjørelsen for den skjønnsmessige avveiningen bare angripes på det grunnlaget at avgjørelsen er uforsvarlig eller klart urimelig.

En *beslutning* kan bare ankes på det grunnlaget at retten har bygd på en uriktig generell lovforståelse av hvilke avgjørelser retten kan treffe etter den anvendte bestemmelsen, eller på at avgjørelsen er åpenbart uforsvarlig eller urimelig.

Kravene til innholdet i ankeerklæringen er som hovedregel som for anke over dommer.

Etter at tingretten har avgjort saken ved dom, kan tingrettens avgjørelser over saksbehandlingen ikke ankes særskilt. I et slikt tilfelle kan dommen isteden ankes på grunnlag av feil i saksbehandlingen.

Anke over kjennelser og beslutninger settes fram for den tingretten som har avsagt avgjørelsen. Anke over kjennelser og beslutninger avgjøres normalt ved kjennelse etter ren skriftlig behandling i lagmannsretten.

#### Anke til Høyesterett

Høyesterett er ankeinstans for lagmannsrettens avgjørelser.

Anke til Høyesterett over *dommer* krever alltid samtykke fra Høyesteretts ankeutvalg. Slikt samtykke skal bare gis når anken gjelder spørsmål som har betydning utenfor den foreliggende saken, eller det av andre grunner er særlig viktig å få saken behandlet av Høyesterett. – Anke over dommer avgjøres normalt etter muntlig forhandling.

Høyesteretts ankeutvalg kan nekte å ta til behandling anker over *kjennelser og beslutninger* dersom de ikke reiser spørsmål av betydning utenfor den foreliggende saken, og heller ikke andre hensyn taler for at anken bør prøves, eller den i det vesentlige reiser omfattende bevisspørsmål.

Når en anke over kjennelser og beslutninger i tingretten er avgjort ved kjennelse i lagmannsretten, kan avgjørelsen som hovedregel ikke ankes videre til Høyesterett.

Anke over lagmannsrettens kjennelse og beslutninger avgjøres normalt etter skriftlig behandling i Høyesteretts ankeutvalg.